

Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z 22 maja 2019 r., V KK 130/19

ZYGMUNT KUKUŁA*

STRESZCZENIE

Komentowany wyrok odnosi się do strony przedmiotowej przestępstwa korupcji czynnej. Zwraca uwagę na istnienie związku pomiędzy wręczaną lub obiecywaną korzyścią a zakresem kompetencji osoby obdarowanej. Prowadzone rozważania sugerują przyjęcie wykładni, w myśl której nie jest istotne szczegółowe powiązanie kompetencji służbowych z oczekiwanym przez wręczającego zachowaniem osoby pełniącej funkcję publiczną. Już samo zaproponowanie takiej korzyści wypowiedziane wobec adresata oferty jest przestępstwem dokonany.

Słowa kluczowe: korupcja, korzyść majątkowa, funkcja publiczna, dokonanie przestępstwa, odpowiedzialność karna

Kiedy sprawca udziela korzyści lub jej obietnicy osobie, w której kompetencjach nie pozostaje dokonanie czynności, na której obiecującemu lub udzielającemu korzyści zależy, to nie popełnia on czynu zabronionego opisanego w art. 229 § 1 k.k., przynajmniej w postaci „dokonania”¹.

Przepisy karne wprowadzone do zwalczania korupcji doczekały się niezwykle pokaznego zbioru orzeczeń, a niezależnie od tego znalazły się w nieprzerwanym

* Dr hab. Zygmunt Kukuła, funkcjonariusz III Komisariatu Policji w Bielsku-Białej, pracownik naukowy Wyższej Szkoły Administracji w Bielsku-Białej.

¹ Zob. wyrok SN z 22.05.2019 r., V KK 130/19, Lex nr 2694543.

zainteresowaniu przedstawicieli prawa karnego². Ograniczanie korupcji stanowiło od zawsze przedmiot dyskusji, której towarzyszyło poszukiwanie efektywniejszych narzędzi do jej ograniczenia w przestrzeni publicznej. Mimo to praktyka wciąż napotyka problemy wynikające z procesu wykładni przepisów w sytuacjach nasuwających wątpliwości, jak również i tych, które wątpliwości budzić nie powinny. W tym drugim wypadku raczej nie sama wykładnia przepisu stanowi problem, lecz niewłaściwe powiązanie ze sobą ustalonych faktów, a przez to wadliwe wyprowadzenie wniosków odnośnie do przebiegu zdarzenia będącego przedmiotem prowadzonego osądu. Wydaje się, że tak właśnie mogło być w tej sprawie.

Sąd Najwyższy rozpatrywał kasację wniesioną przez obrońcę oskarżonego, od wyroku skazującego zapadłego w sądzie drugiej instancji. Skazano w nim osobę, której zarzucono udzielenie korzyści majątkowej funkcjonariuszowi Służby Więziennej w postaci paczki papierosów, w zamiarze skłonienia go do naruszenia przepisów prawa, poprzez sporządzenie bezpodstawnego wniosku nagrodowego, przyjmując jako podstawę kwalifikacji art. 229 § 3 k.k. Sąd po przeprowadzeniu postępowania zmienił pierwotną kwalifikację prawną czynu, uznając, że prawidłowe będzie zastosowanie art. 229 § 1 k.k. W obydwu instancjach uznano oskarżonego za winnego zarzucanego mu czynu. Kluczowym argumentem przemawiającym na jego niekorzyść było twierdzenie, że w Zakładzie Karnym istniała praktyka, w świetle której wniosek nagrodowy dla osadzonego mógł złożyć każdy funkcjonariusz. Wręczenie zaś takiej korzyści nastąpiło w celu skłonienia funkcjonariusza do określonego zachowania, tj. sporządzenia wniosku nagrodowego w ramach jego obowiązków służbowych. Samo wręczenie przez oskarżonego paczki papierosów miało być uzewnętrznieniem jego zamiaru wpłynięcia na zachowanie funkcjonariusza Służby Więziennej.

Od wyroku i takiej oceny stanu faktycznego kasację złożył obrońca, zarzucając naruszenie prawa materialnego w postaci art. 229 § 1 k.k., mogące mieć wpływ na jego treść. Sąd Najwyższy kasację ocenił jako częściowo zasadną, uchylił zaskarżony wyrok i sprawę przekazał sądowi okręgowemu do ponownego rozpoznania w postępowaniu odwoławczym.

Zważywszy na charakter sprawy, zasadniczą kwestią, od której należałoby rozpocząć dalsze rozważania, przeprowadzając prawnokarną ocenę opisywanego zachowania, jest związek pomiędzy zakresem kompetencji osoby pełniącej funkcję publiczną a czynnością, z powodu której oferuje mu się korzyść, licząc na załatwienie sprawy, na której sprawcy zależy. Osoba pełniąca funkcję publiczną, jako

² Zob. Z. Kukuła, *Przestępczość korupcyjna w orzecznictwie sądowym. Aspekty materialne i procesowe. Wybór orzeczeń*, Warszawa 2014.

obiekt, wokół którego skupia się działanie sprawcy, jest ze swojej natury wyposażona w określone kompetencje. Ich zakres bywa różny, łączy je wspólny element, którym jest spełnianie funkcji publicznej. Sedno rozstrzygnięcia sądu w niniejszej sprawie prowadzi do uniewinnienia sprawcy, który wręczył korzyść funkcjonariuszowi publicznemu w sytuacji, która raczej nie powinna budzić sporów co do jej rzeczywistego odbioru. Jednakże nie jest tak do końca, ponieważ sąd jednocześnie „uchylił furtkę” do zaakceptowania odpowiedzialności karnej w formie stadialnej czynu jako usiłowania w miejsce jego dokonania.

Lektura zapisów art. 229 § 1 k.k. nie pozostawia wątpliwości, że karze podlega udzielenie albo obietnica udzielenia korzyści majątkowej lub osobistej, skierowana do osoby pełniącej funkcję publiczną w związku z pełnieniem tej funkcji. Funkcjonariusz Służby Więziennej bez wątplenia jest desygnatem pojęcia osoby pełniącej funkcję publiczną, co wynika wprost z definicji ustawowej art. 115 § 19 w zw. z art. 115 § 13 k.k. Ustawa jednak nie określa związku owej korzyści z pełnioną funkcją. Charakteryzując przestępstwo łapownictwa biernego i czynnego, widoczny jest brak skutku w postaci zmian w świecie zewnętrznym, spowodowanym tak opisanym zachowaniem sprawcy. Jest to więc przestępstwo o charakterze formalnym³. Dla wywołania odpowiedzialności karnej wystarczy już samo wręczenie korzyści lub obietnica takiego wręczenia. W orzecznictwie dosyć powszechnie akceptowane jest zapatrywanie, w świetle którego chwilą zrealizowania znamion przestępstwa korupcji czynnej jest oświadczenie o gotowości udzielenia takiej korzyści, złożone osobie pełniącej funkcję publiczną, niezależnie od tego, czy została ona przez nią przyjęta, czy też odrzucona⁴. Nie można nie zauważyć, że przedmiotem ochrony przepisów zwalczających korupcję jest prawidłowość funkcjonowania instytucji państwowych i bezinteresowność funkcjonariuszy tych instytucji⁵. Każdy przypadek naruszania bezstronności postępowania czy to funkcjonariuszy publicznych, czy też osób pełniących funkcję publiczną nie może pozostać bez znaczenia.

Z prawnokarnego punktu widzenia, wspartego stanowiskiem judykatury, do zaistnienia przestępstwa korupcji nie jest konieczne ustalenie przyczyny, dla której złożono ofertę udzielenia korzyści majątkowej czy osobistej osobie pełniącej funkcję publiczną, gdyż wręczający korzyść może działać z różnych powodów⁶. Trzeba

³ Zob. wyroki SN z: 12.12.1958 r., IV K 50/58, OSNPG 1959, nr 5, poz. 12 i 25.02.1963 r., IV K 620/62, OSNPG 1963, nr 5, poz. 75.

⁴ Zob. wyroki SN z: 7.11.1994 r., WR 186/94, OSNKW 1995, nr 3-4, poz. 20; 5.11.1997 r., V KKN 105/97, OSNKW 1998, nr 6, poz. 117; 25.02.1965 r., IV K 620/62, OSNPG 1963, nr 5, poz. 75.

⁵ Zob. wyrok SN a 14.09.1966 r., II KR 58/66, OSNKW 1967, nr 2, poz. 15.

⁶ Zob. wyrok SN z 4.05.1982 r., III KR 75/82, OSNKW 1982, nr 10-11, poz. 75.

mieć świadomość, że racjonalnie postępujący człowiek przez wręczanie rzeczy czy też składanie obietnic z reguły dąży do osiągnięcia w przyszłości jakiegoś rezultatu korzystnego dla siebie lub kogoś innego. Chce to osiągnąć drogą podważenia bezstronności osoby, od której może zależeć załatwienie takich spraw. W przeciwnym wypadku należałoby przejść do porządku dziennego wobec przypadków obdarowywania wybranych kategorii osób pełniących funkcję publiczną (np. urzędników Krajowej Administracji Skarbowej) czy tak jak w rozpatrywanym przypadku – funkcjonariuszy więziennictwa. Zachowań takich nie sposób aprobować.

W omawianej sprawie uwzględniono kasację, ponieważ sąd odwoławczy, podobnie jak i sąd pierwszej instancji, nie poczynił dokładnych ustaleń w przedmiocie związku udzielanej korzyści z zakresem kompetencji funkcjonariusza. Być może te uchybienia częściowo tłumaczą takie właśnie rozstrzygnięcie Sądu Najwyższego. Wspomniany związek, a zwłaszcza wyraźne ustalenie kompetencji funkcjonariusza więziennictwa, powinien być wyjaśniony, jednak zważywszy na okoliczności sprawy, nie powinny one prowadzić do zanegowania podstawy odpowiedzialności karnej osadzonego za przypisany mu czyn. W warunkach izolacji więziennej powstają zupełnie inne relacje i zależności pomiędzy Służbą Więzienną a osadzonymi. Funkcjonariusze ci odpowiadają za życie i zdrowie osadzonych, oddanych im pod nadzór, w związku z tym posiadają liczne narzędzia prawne wpływające na obecną lub przyszłą sytuację osadzonego. Może dojść do jej pogorszenia lub poprawy, cel ten można osiągnąć zgodnie z prawem bądź z jego naruszeniem. Jako przykład można przytoczyć nieuzasadnione faworyzowanie konkretnego osadzonego przed wychowawcą zakładu czy też przed jego zwierzchnikiem przez obdarowanego funkcjonariusza, skutkiem czego zostanie sporządzona pozytywna opinia o skazanym, a to z kolei stanowi podstawę do innych przewidzianych prawem korzyści, jak praca w złagodzonej rygorze czy przerwa w karze lub udzielenie przepustki krótkoterminowej.

W literaturze prawa karnego badaniu związku pomiędzy udzielaną korzyścią a zakresem kompetencji osoby pełniącej funkcję publiczną nie poświęcono dotychczas wystarczającej uwagi, choć jest to kwestia ważna dla wykładni obydwu przepisów art. 228 i 229 k.k. Z dostępnego poglądu na tę kwestię można się dowiedzieć, iż nie sposób przyjąć że korzyść świadczoną takiej osobie (osobie pełniącej funkcję publiczną – Z.K.) dyktują inne właściwości przekupywanego aniżeli pełniona przez niego funkcja publiczna⁷. Nie stawia się nawet warunku, że musi to być związek z konkretną czynnością, ale z całokształtem urzędowania, z zespołem czynności

⁷ Zob. O. Górniok, *Podstawy karania za korupcję*, „Kontrola Państwowa” 2001, nr 1, s. 42; zob. też M. Iwański, *Odpowiedzialność karna za przestępstwa korupcyjne*, Kraków 2016; J. Postulski, *Korupcja w ujęciu normatywnym*, Sopot 2018.

należących do sprawowanej przez daną osobę funkcji publicznej, które może ona podejmować lub wstrzymywać się od nich⁸. W dorobku orzecznictwym z ostatniego okresu zwrócono uwagę na próbę zbudowania pojęcia owego związku. Wychodzi się z założenia, że w języku polskim „związek” pojmować należy jako stosunek pomiędzy rzeczami, zjawiskami, zachowaniami połączonymi ze sobą w jakiś sposób, dlatego też nie pozwala to ograniczać stosowania przepisów art. 228 § 1 i art. 229 § 1 k.k. tylko do tych sytuacji, w których udzielana korzyść majątkowa miała wpływ na efekt końcowy czynności podejmowanych przez pełniącego funkcję publiczną⁹. Dla realizacji tego znamienia wystarcza, aby pełniący funkcję publiczną mógł mieć wpływ na końcowy efekt załatwienia sprawy¹⁰. Samodzielność decyzyjna przyjmującego korzyść nie jest koniecznym warunkiem odpowiedzialności za powyższe przestępstwa¹¹.

Orzecznictwo w sposób na ogół zgodny przyjęło warunek, w świetle którego związek, o którym mowa w art. 229 § 1 k.k., zachodzić może bądź pomiędzy przyjęciem korzyści a konkretną (jednostkową) czynnością służbową, należącą do kompetencji osoby pełniącej funkcję publiczną (ta konkretna czynność stanowi wtedy motyw działania osoby udzielającej korzyści), bądź pomiędzy przyjęciem korzyści i całokształtem działalności służbowej osoby pełniącej funkcję publiczną (łapówka ma wówczas ogólny cel pozyskania względów kompetentnego funkcjonariusza)¹². Może polegać to również na wstrzymaniu się przez tę osobę od podjęcia swoich czynności¹³ albo też uniknięcia z jego strony wydania niekorzystnej decyzji¹⁴. Słusznie założono, że korzyść wręczona lub obiecana w związku z pełnieniem funkcji publicznej ma na celu zjednanie przychylności. Może ona być okazywana w różnych formach, kolidując z zasadą równego traktowania wszystkich zainteresowanych¹⁵.

W każdym przypadku prawnokarnego wartościowania popełnionego czynu należy wnikliwie zbadać, czy korzyść zostałaby udzielona, gdyby sprawca takiej funkcji nie pełnił. Nie musi być to związek z konkretną czynnością, ale z całokształtem urzędowania, z zespołem czynności należących do sprawowanej przez daną osobę funkcji publicznej. Przysparzający korzyści nie konkretyzuje czynności urzędowych

⁸ Zob. O. Górniok, *Podstawy karania...*, s. 42

⁹ Zob. wyrok SN z 31.03.2015 r., II KK 331/14, Lex nr 1678070.

¹⁰ Zob. wyrok SA w Warszawie z 20.10.2016 r., II Aka 233/16, Lex nr 2171226.

¹¹ Zob. O. Górniok, *Podstawy karania...*, s. 42

¹² Zob. wyroki SN z: 1.03.1975 r., II KR 325/74, Lex nr 21665; 12.06.1980 r., I KR 99/80, OSNKW 1980, nr 12, poz. 93; 2.04.1998 r., V KKN 175/97, OSN „Prokuratura i Prawo” 1999, nr 1, poz. 6.

¹³ Zob. postanowienie SN z 14.03.2007 r., III KK 248/06, OSN „Prokuratura i Prawo” 2007, nr 10, poz. 4.

¹⁴ Zob. wyrok SN z 15.11.1971 r., VI KR 35/71, OSNKW 1972, nr 3, poz. 53.

¹⁵ Zob. wyrok SN z 26.01.1976 r., V KR 238/75, OSNKW 1976, nr 7-8, poz. 93.

na treści, na których mu zależy, żywi jednak przekonanie, że gdy czynności takie będą podejmowane, życzliwie ustosunkowany do niego funkcjonariusz da temu wyraz¹⁶. Wykluczeniu spod odpowiedzialności karnej ulegną przypadki oczywistej sprzeczności pomiędzy wręczeniem korzyści a spełnieniem czynności, która nie wchodzi w zakres kompetencji osoby pełniącej funkcję publiczną¹⁷. Pozwala to uelastycznic surowe wymogi uczciwości tej osoby w kontekście nieprzemysłanych do końca odruchów osób działających z innych pobudek (np. wręczenie drobnej korzyści motywowanej podkreśleniem dotychczasowych zasług poniesionych w interesie publicznym przez obdarowanego czy też za okazany prywatnie gest życzliwości). Czyn taki może być też przedmiotem postępowania dyscyplinarnego z punktu widzenia naruszenia zasad etyki zawodowej, o ile je naruszy.

Uwadze Sądu Najwyższego przy negowaniu postaci stadialnej przestępstwa w formie jego dokonania uszło spostrzeżenie poczynione w przeszłości przez judykaturę. Do dokonania przestępstwa korupcji czynnej wystarcza już samo zachowanie osoby obiecującej udzielić korzyści majątkowej i to niezależnie od tego, czy pełniący funkcję publiczną przyjmie tę obietnicę, czy też ją odrzuci¹⁸. Przeszłość nie będzie jednak dokonane i zakończy się jego usiłowaniem, kiedy obietnica przekupującego z przyczyn od niego niezależnych nie dotrze do wiadomości przekupywanego¹⁹. Tak więc każde przysporzenie czy wręczenie korzyści w bezpośrednim kontakcie z osobą pełniącą funkcję publiczną będzie już przestępstwem dokonany.

Kończąc prowadzone rozważania wokół tak przedstawionego w komentowanym orzeczeniu zapatrywania Sądu Najwyższego, należy przyjąć, że jest ono nieprawidłowe. Przemawiają za tym prezentowane argumenty doktryny, dotychczasowy dorobek orzecznictwa, a także specyficzny charakter stanu faktycznego sprawy, objętej oskarżeniem. Dla pełnej oceny niniejszej sprawy nie bez znaczenia pozostaje fakt, że uprawnienia i obowiązki osoby pełniącej funkcję publiczną, a więc podmiotu przestępstwa korupcji bierniej, mogą niekiedy zostać określone dosyć ogólnie, co zbliża je do charakteru typowego dla przepisów blankietowych (np. sytuacje z art. 231 k.k., w których używa on określeń „uprawnienia” czy „obowiązek”, nie podając żadnych szczegółów – Z.K.). Związek z przedstawioną w tym miejscu uwagą płynie z faktu, że funkcjonariusz Służby Więziennej jest

¹⁶ Zob. wyrok SN z 30.11.2016 r., IV KK 230/16, Lex nr 2166389; tak też postanowienie SN z 5.06.2017 r., IV KK 4/17, OSN „Prokuratura i Prawo” 2017, nr 9, poz. 6.

¹⁷ Zob. wyrok SN z 1.03.1975 r., II KR 325/74, Lex nr 21665.

¹⁸ Zob. postanowienie SN z 14.03.2007 r., III KK 248/06, „Prokuratura i Prawo” 2007, nr 10, poz. 4; wyrok SN z 7.11.1994 r., WR 186/94, OSNKW 1995, nr 3-4, poz. 20.

¹⁹ Zob. wyrok SN z 7.11.1994 r., WR 186/94, OSNKW 1995, nr 3-4, poz. 20.

zaliczony do kategorii funkcjonariuszy publicznych może być adresatem propozycji korupcyjnej, jak to miało miejsce w niniejszej sprawie. Do zakresu uprawnień funkcjonariusza publicznego (w tym wypadku funkcjonariusza Służby Więziennej) mogą zostać włączone polecenia służbowe, nakazujące wykonanie konkretnej czynności²⁰, a tym samym przyznanie uprawnień. Niektóre z nich mogą dodatkowo wynikać ze szczególnej istoty urzędowania²¹, stanowiąc impuls dla złożenia korupcyjnej propozycji. Praktyki ustnych poleceń są często spotykane w służbach mundurowych, wynikają z jej natury, uzupełniają wcześniej określone na piśmie obowiązki służbowe. W sprawie, którą rozpoznawano, ustalono, że wniosek nagrodowy mógł złożyć każdy funkcjonariusz. Zaprezentowane uwagi podkreślają w tej sytuacji słuszność przywoływanych argumentów, przemawiających za taką oceną głosowanego wyroku. Całość opublikowanej tezy wyroku należy więc ocenić krytycznie. Jednocześnie wypada żywić przekonanie, że sąd apelacyjny rozpoznający ponownie zarzucany czy, w sposób prawidłowy przeprowadzi ustalenia faktyczne i wyciągnie z nich prawidłowe wnioski końcowe.

BIBLIOGRAFIA

Literatura

- Górniok O., *Podstawy karania za korupcję*, „Kontrola Państwowa” 2001, nr 1.
Iwański M., *Odpowiedzialność karna za przestępstwa korupcyjne*, Kraków 2016.
Kukuła Z., *Przestępczość korupcyjna w orzecznictwie sądowym. Aspekty materialne i procesowe. Wybór orzeczeń*, Warszawa 2014.
Postulski J., *Korupcja w ujęciu normatywnym*, Sopot 2018.

Orzecznictwo

- Wyrok SN z 12.12.1958 r., IV K 50/58, OSNPG 1959, nr 5, poz. 12.
Wyrok SN z 26.11.1959 r., II K 499/59, OSNPG 1960, nr 4, poz. 61.
Wyrok SN z 25.02.1963 r., IV K 620/62, OSNPG 1963, nr 5, poz. 75.
Wyrok SN z 25.02.1965 r., IV K 620/62, OSNPG 1963, nr 5, poz. 75.
Wyrok SN a 14.09.1966 r., II KR 58/66, OSNKW 1967, nr 2, poz. 15.
Wyrok SN z 15.11.1971 r., VI KR 35/71, OSNKW 1972, nr 3, poz. 53.
Wyrok SN z 1.03.1975 r., II KR 325/74, Lex nr 21665.
Wyrok SN z 26.01.1976 r., V KR 238/75, OSNKW 1976, nr 7-8, poz. 93.
Wyrok SN z 12.06.1980 r., I KR 99/80, OSNKW 1980, nr 12, poz. 93.
Wyrok SN z 4.05.1982 r., III KR 75/82, OSNKW 1982, nr 10-11, poz. 75.
Wyrok SN z 7.11.1994 r., WR 186/94, OSNKW 1995, nr 3-4, poz. 20.
Wyrok SN z 5.11.1997 r., V KKN 105/97, OSNKW 1998, nr 6, poz. 117.
Wyrok SN z 2.04.1998 r., V KKN 175/97, OSN „Prokuratura i Prawo” 1999, nr 1, poz. 6.

²⁰ Zob. wyrok SN z 26.11.1959 r., II K 499/59, OSNPG 1960, nr 4, poz. 61.

²¹ Zob. wyrok SA w Krakowie z 4.05.2016 r., II AKa 388/15, Lex nr 2046083.

Zygmunt Kukula

Wyrok SN z 31.03.2015 r., II KK 331/14, Lex nr 1678070.

Wyrok SN z 30.11.2016 r., IV KK 230/16, Lex nr 2166389;

Wyrok SN z 22.05.2019 r., V KK 130/19, Lex nr 2694543.

Postanowienie SN z 14.03.2007 r., III KK 248/06, „Prokuratura i Prawo” 2007, nr 10, poz. 4.

Postanowienie SN z 5.06.2017 r., IV KK 4/17, OSN „Prokuratura i Prawo” 2017, nr 9, poz. 6.

Wyrok SA w Krakowie z 4.05.2016 r., II Aka 388/15, Lex nr 2046083.

Wyrok SA w Warszawie z 20.10.2016 r., II Aka 233/16, Lex nr 2171226.

A gloss to the judgement of the Supreme Court of 22 May 2019, case no. V KK 130/19

SUMMARY

The commented judgment refers to the subjective side of the crime of active corruption. It draws attention to the existence of a connection between the given or promised benefit and the scope of competences of the bestowed person. The conducted considerations suggest adopting an interpretation, according to which it is not important to establish a detailed connection between official competences and the expected behaviour of a person performing a public function. The mere offering of such a benefit, uttered towards the addressee of the offer, constitutes a committed crime.

Key words: corruption, economic benefit, public function, commission of a crime, criminal liability.